

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ

Приказ

Етномузиколошки допринос идентификацији и промоцији музичког наслеђа

Сања Ранковић и Мирјана Закић, *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*. Нови Сад: Матица српска, 2019, 312 стр.

Књига *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије* др Сање Ранковић и др Мирјане Закић представља промишљено, утемељено и дуго очекивано научно етномузиколошко шtivo, које је базирано на интензивним и обухватним теренским истраживањима одабране географске области у трајању од три године (2015–2017). Подручје централног дела Косова и Метохије, које обухвата простор од Вучитрна до Урошевца, до сада није посебно етномузиколошки обрађивано, што је усмерило теренска истраживања и истраживачки фокус ауторки. У постојећим условима изолације и

небезбедности, посвећена трогодишња теренска истраживања сеоске музичке традиције одабране територије представљају прави подвиг, а тиме сакупљена грађа добија посебан значај, не само као изванредан етномузиколошки материјал, већ и као несумњиво сведочанство о самосвојности културалног наслеђа Срба на овом простору.

Упркос снажном националном конотирању ове књиге, иницијална намера ауторки је била целовито истраживање певачких и обичајних пракси свих етничких и верских заједница централног дела Косова и Метохије. Политички неповољне околности које више од стотину година континуирано генеришу етнички супротстављене идеологије и друштвене позиције становника 'Старе Србије', како је ова територија називана у 19. веку, условиле су немогућност реализације ове намере. Недостатност мултикултуралног сагледавања тотуса етнички диферентних певачких наслеђа овог подручја компензовано је, стога, обухватним и дубинским научним фокусирањем на вокалну праксу Срба у детаљним синхронијским и дијахронијским перспективама, те њеним позиционирањем у односу на српске певачке

традиције из других области. Боравак на терену и рад са казивачима у аутентичним контекстима њихових породичних домова увелико је олакшала помоћ запослених у Ансамблу народних игара и песама „Венац“ из Грачанице, на челу с директорком Снежаном Јовановић.

Не само због тога што је базирана на теренском раду и живој и емотивној размени са казивачима од којих је забележена јединствена етнографска и музичка грађа, већ и због одабране методологије тумачења свих сакупљених података кроз њихову реинтерпретацију у пољима анализе транскрибованих музичко-поетских текстова и вербализованих описа контекста њиховог извођења, ова књига представља „класичну“ етномузиколошку монографију. Будући да је финансирана на вишедеценијском посвећеном бављењу научним радом њених ауторки и њиховом великом знању о српској традиционалној музици уопште, она представља врхунско научно штиво, чији је основни циљ идентификација, дескрипција и реинтерпретација забележеног музичког материјала. У том смислу, садржај следи уобичајену форму етномузиколошких монографија.

Након увода, у којем се читалац детаљно упознаје са околностима настанка књиге, друго поглавље је посвећено геополитичким одликама централног дела Косова и Метохије. У њему се у јасном, дијакхронијски трасираном обухватном наративу, разматра уобличавање ове територије као конститутивног простора српске средњовековне државе од 12. до средине 15. века, а потом се излажу историјски услови постепене деклинације српског становништва од краја 17. века, када су започета прва исељавања, до данас. Након образлагања методологије научно-истраживачког рада, реферирајући на одговарајућа теоретска тумачења спроведених поступака (треће поглавље), средишњи део књиге је посвећен етномузиколошком разматрању стилско-интерпретативних обележја забележених вокалних жанрова (четврто поглавље). Кроз пажљиву, разрађену и изузетним етномузиколошким наративом надахнуто написану аналитичку разраду контекстуалних и музичко-поетских специфичности забележених вокалних форми, дискутоване су: божићне песме, песме уз обредно љуљање, песме за ројење пчела (које су актуелне и данас), додолске, крстоношке и песме за престанак кише, те свадбене, славске и љубавне песме које су и данас актуелне у живој пракси. Синтагматско, семантичко и прагматичко тумачење транскрипција музичко-поетских текстова предочено је кроз компарацију са истраживањима музичке традиције овог простора почев од друге половине 19. века (међу онима који су забележили песме с Косова и Метохије су Стеван Мокрањац, Владимир Ђорђевић, Милоје Милојевић и Миодраг Васиљевић) и најновијим аналитичким

запажањима ауторки. Завршна разматрања (пето поглавље) концизно доносе синтезу примењених поступака и резултата аналитичког наратива.

Упркос снажним патријархалним односима на којима до данас почива микрокосмос породичних домаћинстава Срба на Косову и Метохији, глобалне промене животног стила у правцу модернизације свих аспеката традиционалне пољопривредне економије и њој својствене културне матрице, утицале су на нестанак многих ритуалних вокалних форми из живе праксе. Будући да је овај процес, захваљујући снази традиционалног друштвеног поретка, одржан све до 60-их и 70-их година 20. века на простору Косова и Метохије, многи казивачи старије животне доби могли су да своја знања о празновању породичних ритуала и извођењу ритуалних песама пренесу ауторкама у форми сећања. Обухватна етнографска реинтерпретација ових наратива је, као што је већ напоменуто, надопуњена детаљном етномузиколошком компаративном анализом свих забележених песама везаних за поједине ритуале од друге половине 19. века. У дијахронијској перспективи сагледавања њихове трансформације или нестајања из активне праксе, у етномузиколошком смислу генерално су констатовани: редукација извођења божићног ритуала и доминација декламативне песме „Божић, Божић бата“; жанровска препознатљивост некадашњег ритуалног чина љуљања кроз извођење варијантних форми песме „Чија мома на нишальку“; постојаност песама за ројење пчела (упркос њиховом импровизационом карактеру); стереотипност и међужанровска уједначеност ритуално-семантичке и музичко-поетске основе додолских напева и јединог забележеног поетског текста крстоношких песама (који је записао Бранислав Нушић крајем 19. века), као и декламативних форми песама за престанак кише у односу на шири простор Србије; деклинација комплекса свадбених песама и њихово свођење на песму „Ој, убава девојко“ која представља музичку парадигму савременог свадбеног ритуала на овом простору; деклинација варијантних форми славских песама од којих је забележено свега два примера; универзалност музичко-поетских форми опевања умрлих.

Као и песме из годишњег ритмичког циклуса, једнако минуциозно разматране су и љубавне песме. Не само као преовлађујући део некадашњег репертоара, већ и као жива вокална форма, љубавне песме у савременим политичким околностима, а кроз неотрадиционалне интерпретације, добијају посебну улогу активног креатора регионално и етнички специфичног косовскометохијског музичког идиома. Упркос хетерогености, његове опште одлике представљају модални мелодијски односи, све присутније дактилоидне форме

аксак ритма и „оријентална“ звучност коришћених инструмената. Преобличавању звучне матрице овог простора и великој популарности косовскометохијских песама на ширем простору Србије деценијама, а посебно након 2000. године, активно доприноси утицај Радио Београда, на шта је у студији посебно указано.

Поред неспорног научног доприноса српској етномузикологији, књига *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије* др Сање Ранковић и др Мирјане Закић има потенцијал широке примене и у сфери других хуманистичких дисциплина, етнологије, антропологије, историје, теорије књижевности, фолклористике. Истовремено, сакупљени музичко-поетски материјал, као што је напоменуто, представља изванредну грађу за могућа неотрадиционална реинтерпретирања, те даље преношење забележених песама (укупно 47 транскрипција) као нематеријалног културног блага Срба из овог дела Косова и Метохије.

проф. др Селена Ракочевић
Факултет музичке уметности, Београд
Катедра за етномузикологију
Е-пошта: selena@rakosevic.rs

Примљено: 20. 7. 2020.
Прихваћено: 31. 7. 2020.